Af **Morten Reil,** journalist, PR og Foto

”Vi lægger *aldrig* skolearbejdet til side”

Hvordan skaber man et stærkt læringsmiljø på en specialskole? Gi’ LOS har besøgt Dagskolen Ternen og Dannevirke Kostskole for at finde svaret. Begge skoler har som erklæret mål, at eleverne skal ’udsluses’ til det almindelige uddannelsessystem.

Det er en helt almindelig mandag på Dagskolen Ternen tæt ved Græsted. Eleverne i indskolingen er lige startet på et billedkunstprojekt, hvor de skal lave små grise af balloner og papmache. Det er en udfordring. En af drengene er meget sensibel i forhold til at få snavsede fingre, så han lukker øjnene, imens en voksen dypper hans hænder i baljen med papmache. Ved et andet bord kommer en pige til at vælte sin ballon. Hun tager en håndfuld af de klistrede avisstrimler og slynger dem arrigt ned i skolebordet. Der bliver helt stille i klassen. Alle kigger op.

> Det handler om at få skabt en tryghed og en relation, hvor børnene kan mærke, at vi vil dem.

- Emmelie, det sprøjter op på væggen og over på Lucas’ plads. Det er jeg ikke sikker på, at han bliver superbegejstret for, siger underviser Gitte Viskinde roligt. Emmelie stopper og kigger sig omkring.

- Har du brug for en pause? spørger en anden af de voksne i klassen, pædagog Martin Arestrup.

- Nej, svarer Emmelie sammenbidt og kigger ned. Så genfinder hun koncentrationen og arbejder videre.

Et læringsfællesskab tager form

Dagskolen Ternen har i øjeblikket 30 elever i alderen 6 - 17 år fordelt i tre klasser. I indskolingsklassen er der 11 elever og fire voksne. Det er en god normering, men det er også nødvendigt, forklarer pædagog Gitte Jensen.

- Sådan et forløb her udfordrer vores elever på alle fronter. Det er som regel noget, man lærer i børnehaven, men de fleste af vores elever har ikke haft et normalt børnehaveforløb. Vi har mange børn med diagnoser, og de har ofte været i gang med udredningsforløb på psykiatrisk center i Hillerød. En af drengene har kun gået i børnehave i tre måneder, siger Gitte Jensen. De yngste på Dagskolen Ternen mangler med andre ord en del social træning. Flere af dem har også ophold på andre specialskoler bag sig og har i det hele taget haft en omtumlet start på livet. Nu handler det om at få skabt et stærkt og stabilt læringsfæl-

leskab med gode relationer. Målet er, at eleverne med tiden bliver klar til at fortsætte i det almindelige uddannelsessystem.

- Det handler om at få skabt en tryghed og en relation, hvor børnene kan mærke, at vi vil dem, siger underviser Gitte Viskinde. Det kræver stor tålmodighed, faglig viden om børnenes diagnoser og et indgående kendskab til hvert enkelt barn.

- Vi skal hele tiden kunne mærke, hvornår de er klar, så vi kan 'presse' dem til at tage næste skridt. Samtidig insisterer vi hele tiden på fagligheden. Og når der så pludselig 'går hul', springer de flere års udvikling i løbet af kort tid, siger Gitte Viskinde.

"Verdens mest irriterende lærer"

I lokalet ved siden af er eleverne på mellemtrinnet i gang med danskundervisningen. Lige nu sidder fire drenge sammen med en lærer inde ved computerne, imens to piger får individuel undervisning af hver sin lærer. Sofie sidder bøjet over sin bærbare computer sammen med lærer Birgit Otto. De er ved at rette Sofies danske stil.

- Du skal vælge, om teksten skal være i nutid eller datid. Og det skal du holde fast i. Ellers bliver det for rodet, siger Birgit Otto. Hun beder Sofie om at gennemskrive teksten med de nye rettelser.

- Ej, du er altså verdens mest irriterende lærer, siger Sofie og 'slår' Birgit Otto let på skulderen. Så smiler hun og giver sin lærer et knus.

- Jeg er verdens bedste og mest irriterende lærer, retter Birgit Otto. Så arbejder de videre. Lige nu handler det

SÅDAN DÆKKER SKOLERNE DEN FULDE FAGRÆKKE

Både Dannevirke Kostskole og Dagskolen Ternen tilbyder hele fagrækken efter folkeskoleloven.

Dannevirke Kostskoles egne lærere dækker alle fag, og skolen har egen hal. Kostskolen låner dog faglokaler til fysik og madkundskab på en lokal skole.

Dagskolen Ternens egne lærere dækker selv de fleste fag, og klassens lærere deltager altid, når der er timelærere udefra. Tyskundervisningen varetages af en fast timelærer fra en lokal efterskole. Fysik foregår på en nærliggende kostskole, som har en dygtig fysiklærer. Desuden låner Ternen idrætsfaciliteter på en folkeskole.

mest om, at Sofie får skrevet en masse og samtidig lærer, at hun selv skal læse korrektur bagefter. Næste skridt bliver at læse teksten højt for klassen. Det er Sofie ikke klar til endnu, men det er vigtigt hele tiden at holde udviklingen i gang.

- Når jeg planlægger min undervisning, går jeg altid ind og kigger på, hvor den enkelte elev er lige nu. Klassetrinnet er ikke vigtigt, forklarer Birgit Otto. Men målene er.

- Det handler om at opstille tydelige forventninger og mål, der er inden for rækkevidde. Vi lægger aldrig skolearbejdet til side. Men vi ved, at det nogle gange kræver nogle omveje. Så skal vi have is i maven og tro på, at det nok skal komme, siger Birgit Otto.

At generobre en elevidentitet

Samme holdning har forstander Jacob Føns Lomholt. For ham er undervisningen på Dagskolen Ternen en blanding af behandling og undervisning. Ingen af delene kan stå alene.

- Eleverne er her, fordi de har behandlingskrævende udfordringer. Det må vi ikke glemme, for så fejler vi. Men det er en gammeldags tankegang, at trivsel er forudsætningen for læring - succes med læring kan også være vejen til trivsel. På Ternen går eleverne i skole fra dag 1. Rigtig meget handler om, at eleverne skal erobre eller generobre en elevidentitet, siger Jacob Føns Lomholt. Af samme årsag er det vigtigt, at eleverne har den fulde fagrække efter folkeskoleloven. Fritagelse sker kun, når elever har helt specifikke vanskeligheder eller i indslusningsperioder. Alle aftaler bliver nedskrevet med anvisninger på, hvordan der skal arbejdes hen imod, at eleven kan deltage i alle fag. Det sidste er ikke mindst vigtigt i forhold til samarbejde med hjemmet og forvaltningen.

- Der er ind imellem nogle, der synes, det er synd for et barn, at det skal deltage i alle fag. Der skal vi være gode til at kridte vores banehalvdel op og skabe forståelse og konsensus. Jo mere ro vi kan skabe ved, at alt er afstemt rundt om bordet, jo mere ro er der til at arbejde i relationen mellem barnet og de voksne, siger Jacob Føns Lomholt.

Et skridt på vejen

Så tager vi et spring. To dage senere på Dannevirke Kostskole tæt ved Haderslev er eleverne i 7.-8. kl. i gang med at bøje tyske udsagnsord. Lærer Niels Rasmussen står ved tavlen, imens de syv elever og den anden lærer i klassen gentager:

- Ich bin gewesen. Du bist gewesen... , lyder det i kor.

- Rigtig godt. I skal gentage det så mange gange, at I kan huske det. Nu har vi haft rigtig meget 'gewesen', og så slutter vi med en masse 'gehabt', siger Niels Rasmussen. Dannevirke Kostskole har lige nu fire klasser med i alt 29 kostelever og 7 dagelever i alderen 11-18 år. For de yngste er størstedelen af undervisningen individuelt tilrettelagt, og her er normeringen høj. Jo ældre eleverne bliver, jo mere tager undervisningen form af klasseundervisning, så de bliver klar til at gå videre i det almindelige undervisningssystem. Sidste år bestod alle elever i afgangsklassen den skriftlige afgangsprøve i tysk, og tysklærer Niels Rasmussen er så småt ved at spore sine elever i 7.- 8. klasse ind på fremtiden.

- Jeg har netop talt med dem om, hvad der skal til for at bestå afgangsprøven. Flere af dem havde aldrig troet, at de nogensinde ville kunne bestå, men de har mere mod på det nu, siger Niels Rasmussen. Han er selv tysker med dansk lærereksamen og kan godt mærke, at eleverne måske ikke ser tysk som deres hovedfag. Så prøver han at motivere dem.

- Vi taler tit om, hvad de vil senere i livet. Hvilke karakterer skal de bruge, hvis de vil tage deres drømmeuddannelse? Og hvad kan de bruge tysk til? Nogle af dem skal faktisk bruge karaktererne,

> Når eleverne forlader Dannevirke Kostskole, skal de være "færdige med at være særlige.
>
> *Charlotte Møller Pedersen, Dannevirke Kostskole*

Arbejdet med at lave en papmachegris kræver fuld koncentration og udfordrer indskolingseleverne på flere planer. På Dagskolen Ternen indgår faget billedkunst i det samlede pædagogiske arbejde med at skabe et stærkt og stabilt læringsfællesskab med gode relationer.

I de yngste klasser på Dannevirke Kostskole er størstedelen af undervisningen individuelt tilrettelagt, og der er altid mindst to lærere i alle klasser. Når eleverne bliver ældre, tager undervisningen form af klasseundervisning, så de bliver klar til at gå videre i det almindelige undervisningssystem.

og nogle af dem kommer til at bruge sproget i deres arbejde. Det skal gå op for dem, at det er vigtigt - og vi skal hele tiden motivere dem til at tage de enkelte steps, siger Niels Rasmussen.

Eleverne skal købe ind på præmissen

Den tankegang gennemsyrer dagligdagen på Dannevirke Kostskole. Skolen modtager mange elever, som har haft en opvækst præget af hyppige skoleskift og lange fraværsperioder. Typisk er de fagligt langt bagefter, og en del har nærmest opgivet skolen. På Dannevirke Kostskole møder de en struktureret hverdag, hvor mange af dem for første gang får overskud til at koncentrere sig om deres skolegang. Samtidig gør både kost- og faglærere en stor indsats for at få eleverne til at byde ind på en præmis om, at uddannelse er vigtigt. Det forklarer forstander Charlotte Møller Pedersen.

- Vi kan ikke flytte på nogen, der ikke kan se målet. Derfor skal vores lærere hele tiden have fokus på, hvor elevernes næste udviklingszone er. Vi skal tænde lyset i deres øjne og få dem til at mærke, at 'jeg kan godt'. Og når de så tilstrækkelig mange gange har oplevet, at de kan dividere, bøje udsagnsord og udføre et fysikforsøg korrekt, så køber de præmissen og bliver sultne på deres egen læring. Det er dér, de begynder at gå i skole for deres egen skyld, siger Charlotte Møller Pedersen. Og målet er klart. På Dannevirke Kostskole går alle afgangselever op til folkeskolens fulde afgangsprøve for at gøre sig klar til at tage en ungdomsuddannelse.

- Eleverne skal jo kunne præstere i alle fag, ellers kommer de ikke ind på en ungdomsuddannelse. Så bliver det i hvert fald på dispensation, siger Charlotte Møller Pedersen. Og det skal det ikke være. Når eleverne forlader Dannevirke Kostskole, skal de være 'færdige med at være særlige'.

- Vores elever skal have det samme fundament som alle andre unge mennesker. Det vil de også gerne. De ønsker at være helt normale. Det er vores ambition og vores mål, siger Charlotte Møller Pedersen.

Klar til afgangsprøven

Sidste stop er Hoptrup Skole et kvarters kørsel fra Dannevirke Kostskole. Her låner kostskolen et fysiklokale hver onsdag, og i dag byder afgangsklassens skema på repetition frem mod prøverne. Tre elever er ved at opstille et forsøg med mudret vand og en bunsenbrænder.

- Hvad er formålet? spørger fysiklærer Tommy Rasmussen.

- At få renset vandet. Det bliver til drikkevand, når man varmer det op, svarer Malte. Det leder videre til en snak om drikkevandsforsyning for fremtidige generationer, som er et af de fællesfaglige fokusområder i klassens pensum.

Så deler eleverne sig op i grupper for at repetere de forskellige emner og forsøg. Rasmus starter med at læse op på afsnittet om CO2 i fysikbogen. Fysiklærer Tommy Rasmussen går hele tiden rundt og spørger ind, og han tager en snak med Rasmus om forbrænding i motorer og sammenhængen mellem fossile brændstoffer og global opvarmning. Det har Rasmus nogenlunde tjek på. Og selvom afgangsprøven nærmer sig med hastige skridt, føler han sig godt klædt på.

- Vi har øvet os med både forsøg, tests og opgaver på nettet. Der er seks fællesfaglige fokusområder. Dem har jeg styr på, siger Rasmus og opremser lynhurtigt overskrifterne. Fra 'Bæredygtig energiproduktion' til 'Jordskælvskatastrofen i Japan i 2011'.

- Jeg havde aldrig før haft fysik, da jeg startede hernede. Men jeg har flyttet mig meget. Så jo, jeg er klar til prøven. Måske får jeg ikke topkarakter, men jeg regner i hvert fald med at bestå, siger Rasmus. ⊙

Af **Morten Reil,** journalist, PR og Foto

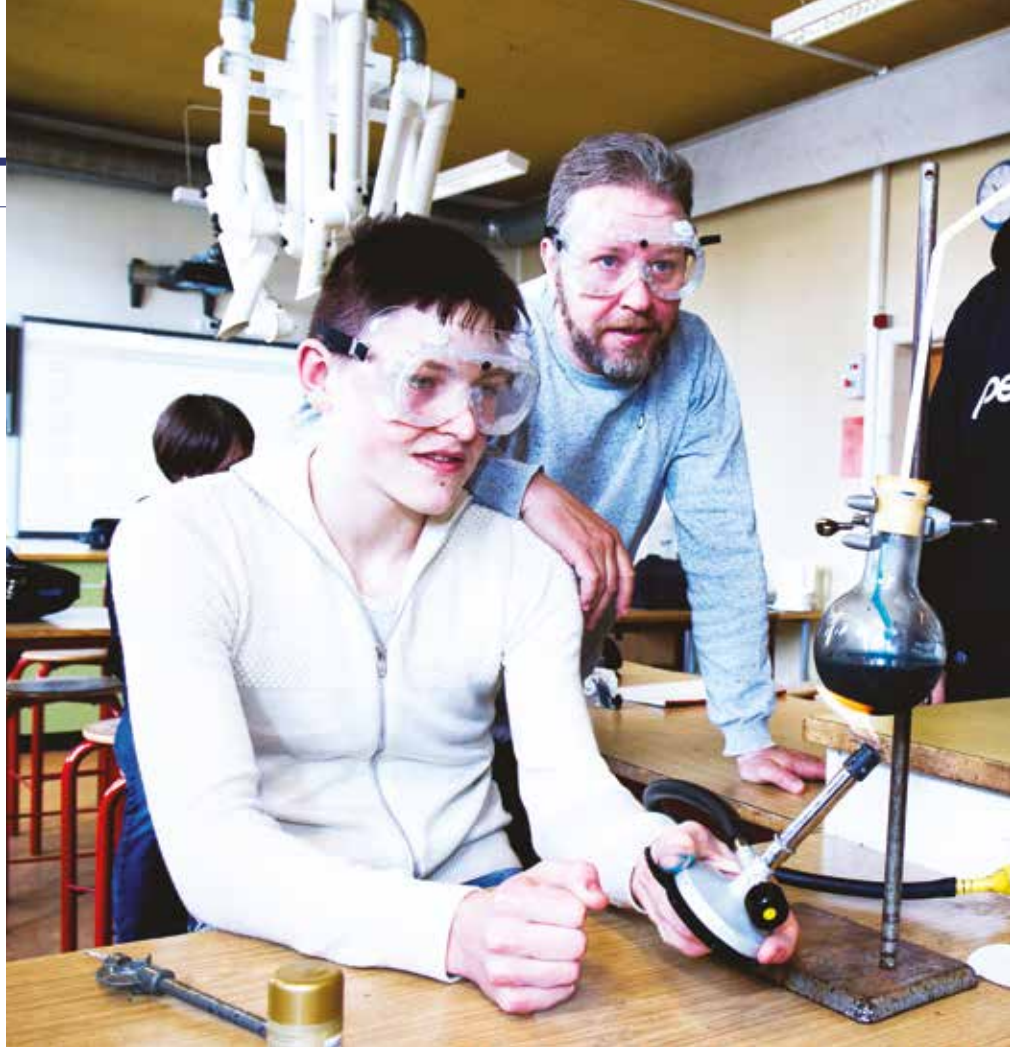

På **Dannevirke Kostskole** er den fælles lektielæsning med til at løfte det faglig niveau. Samtidig lærer eleverne at tage ansvar for deres egen skolegang.

Fælles lektielæsning *hver* eftermiddag

Klokken er halv fem på Dannevirke Kostskole. Det betyder lektielæsning på kostafdelingerne, og på afdeling Vest er elever og kostlærere i fuld gang.

- Hvorfor skal vinklen være 60 grader. Gætter du ikke bare? spørger kostlærer Lars Lysemose. Jakup bedyrer, at han bestemt har regnet opgaven ud. Han kan bare ikke lige forklare, hvordan han er kommet frem til resultatet. Det er noget med de modstående sider i trekanten. På den anden side af bordet får Kjetil hjælp til en danskopgave, imens Esra og Rikke arbejder med en fysikopgave. I hjørnesofaen sidder et par drenge og læser. På Dannevirke Kostskole er lektielæsningen en af mange brikker i det samlede pædagogiske arbejde, hvor det overordnede formål er, at eleverne skal lære at 'leve aktivt' fremfor 'reaktivt'. Igennem lektielæsningen lærer de at tage ansvar for deres egen dagligdag, og samtidig får de løftet deres faglige niveau. Rikke har kun været på skolen i 9 måneder, men har allerede taget et stort spring fremad.

- Lærerne siger, at jeg har udviklet mig rigtig meget. Jeg synes også selv, at jeg kan læse sværere bøger og er blevet bedre til matematik, siger Rikke. Hun er ikke den store fan af lektier, men det er nu rart nok, at hun altid får dem lavet.

- Når man har lavet lektierne, betyder det, at man kan være med i timerne med det samme. Det er også fint nok, at vi sidder her og laver lektierne sammen. Så kan man spørge de andre, hvis der er noget, man ikke kan finde ud af, siger Rikke. ⊙

Eleverne på Dannevirke Kostskole har en struktureret og aktiv hverdag. Eftermiddagen byder blandt andet på værkstedsundervisning og fælles lektielæsning, og hver aften ser eleverne tv-nyheder sammen med deres kostlærere.

Alle elever har en individuel kost- og motionsplan og får mindst en times motion hver dag. Her indgår både den almindelige idrætsundervisning, forskellige valgfag, foreningsaktiviteter og gå-, løbe- og cykelture i lokalområdet.

Lærerne på Dannevirke Kostskole gør en stor indsats for at få eleverne til at byde ind på en præmis om, at uddannelse er vigtigt. Det giver resultater. Alle afgangselever går op til den fulde afgangseksamen - også i tysk og fysik.

> Når man har lavet lektierne, betyder det, at man kan være med i timerne med det samme. Det er også fint nok, at vi sidder her og laver lektierne sammen. Så kan man spørge de andre, hvis der er noget, man ikke kan finde ud af.
>
> *Rikke.*

Af **Morten Reil,** journalist, PR og Foto

Alle fag skal dækkes,

Indskolingslærerne på Dagskolen Ternen tilrettelægger selv timerne i de forskellige fag. Det er et puslespil, som skal finjusteres i løbet af året.

Dagskolen Ternen tilbyder den fulde fagrække - også historie, som med 30 timer om året er et af de små fag

> For eksempel vil det være optimalt at have sammenhængende eftermiddage til natur/teknik, for så er der tid til at gå en tur til stranden. Desuden har nogle af eleverne særlige behov, som der også skal tages hensyn til.

også i *indskolingen*

Klokken er halv fire på Dagskolen Ternen. Eleverne er på vej hjem i skolens bus, imens lærere og pædagoger i indskolingen har sat sig op i klassen for at holde teammøde. Et af punkterne på dagsordenen er fordeling af timerne i 'de små fag', som typisk ligger i eftermiddagstimerne.

- Hvor har vi brug for at sætte ind lige nu? spørger Gitte Viskinde.

- Billedkunst halter ikke, og musik og idræt er også dækket. Vi har også lige været tre timer i svømmehallen, svarer Gitte Jensen. Det er et puslespil at dække de forskellige fag, når der samtidig skal være tid til forberedelse og tages en række pædagogiske og didaktiske hensyn. For eksempel vil det være optimalt at have sammenhængende eftermiddage til natur/teknik, for så er der tid til at gå en tur til stranden. Desuden har nogle af eleverne særlige behov, som der også skal tages hensyn til. Gitte Viskinde er i gang med at tælle op. Der er 12 uger tilbage af skoleåret, og der skal lægges en del historie og kristendom ind.

- Vi mangler 15 historietimer. Det er halvdelen af, hvad vi skal have i år. I kristendom har vi brugt 40 timer, så der mangler vi 20 timer, siger Gitte Viskinde og påtager sig opgaven med at få de sidste brikker til at falde på plads. Det ser dog ud til, at skemaet ændrer sig fuldstændig til sommer, når indskolingsklassen sandsynligvis bliver delt i to. På fire år er klassen vokset fra to til elleve elever, og flere er muligvis på vej. Det er for mange at have i én klasse, så lærerne og ledelsen skal også have forberedt klassedelingen inden sommerferien. Det lille og trygge miljø skaber de bedste forudsætninger for læring og behandling, og det er vigtigt at fastholde, selvom skolen vokser. ⊙

Af **Morten Reil,** journalist, PR og Foto

INTERVIEW MED DE TO SKOLELEDERE

Evaluering skal skabe *udvikling*

Det kræver en målrettet indsats at skabe en stærk evalueringskultur med fokus på udvikling. Det mener forstanderne på Dannevirke Kostskole og Dagskolen Ternen.

Der er mange krav om skriftlig dokumentation på en skole for børn med særlige behov. Men hvordan skaber man en stærk evalueringskultur, så dokumentationen bidrager positivt til at understøtte elevernes udvikling? Forstander på Dannevirke Kostskole, Charlotte Møller Pedersen:

- Evalueringskultur er noget, vi skaber hver eneste dag. Det er benhårdt arbejde. Men hvis vi skal løfte de her elever, skal vores medarbejdere have konstant fokus på, hvor næste udviklingszone er, siger Charlotte Møller Pedersen. På Dannevirke Kostskole er evalueringen sat i faste rammer, og der er et tæt samarbejde på tværs. For eksempel har alle elever både individuelle kost- og motionsplaner og individuelle elevplaner med målsætninger for skole og fritid. Her er primærlærer, kostlærere, faglærere, køkkenleder, forældre og eleverne selv med til at evaluere elevens udvikling. I det daglige bruger lærerne Poul Nissens 'læringsskala' i forskellige udformninger, når eleverne både evaluerer deres egen indsats og lærernes undervisning i de forskellige fag. Lærerne modtager også supervision udefra, og ledelsen deltager jævnligt i timerne og giver feedback på lærernes undervisning. Oven i kommer så handleplaner, skoleudtalelser osv. Det hele handler om at skabe udvikling.

- Det er vigtigt at skærpe lærernes opmærksomhed på, hvordan undervisningen påvirker eleverne. Vi skal hele tiden forbedre praksis og sikre, at medarbejderne yder optimalt. Det kræver, at vi er stringente og fastholder evaluering af både elever og medarbejdere, siger Charlotte Møller Pedersen.

Et godt notat skaber værdi

Men hvordan gør man så - helt konkret - når man skal lave god, skriftlig evaluering? Ifølge forstander Jacob Føns Lomholt fra Dagskolen Ternen handler det meget om at lave 'klog dokumentation'. Det gælder både i de overordnede planer og i de daglige notater.

- Hvad er for eksempel et godt dagbogsnotat, og hvorfor skriver vi det? Jeg mener, at det skal skabe værdi i form at bedre indsigt og gøre os klogere på de situationer, der udfordrer børnene. Det må ikke være 'tomt', siger Jacob Føns Lomholt. For eksempel er det 'tom' kommunikation, hvis en medarbejder skriver i dagbogen, at 'det har været en god dag'. Det kan have mange betydninger. At der ikke har været konflikter. At eleven har haft en faglig succesoplevelse. Eller noget helt tredje. Og det er svært at bruge til ret meget.

- Det er vigtigt, at notaterne er præcise og operationelle. Et godt notat kan være, hvis vi har haft en situation, hvor en elev ikke vil deltage i undervisningen i geografi. Så kan læreren skrive, hvad der er sket op til. Hvad har læreren gjort og sagt? Har der været andre inde over? Er situationen 'lykkedes'? Og hvad vi har gjort for at forberede næste geografitime? 'Klog dokumentation' er kvalificerende, siger Jacob Føns Lomholt.